

Dragan R. Simić: Rasprava o poretku

Zavod za udžbenike, Beograd, 2012., 381 str.

Istraživanjima pristupamo kad se steknu određeni duhovni uvjeti i kad postoje određene duhovne situacije u kojima se misaono oblikuje prema stvarnosti. Kažu, ako je misaonost u jednom društvu potisnuta i obezvrijeđena, da je time nepravda učinjena samom društvu, koje je iz sasvim određenog razloga zapravo osuđeno na služenje kazne. Dokazni teorem da tomu i nije baš tako, iako smo prethodno možda prema nekim zbivanjima i bili indolentni, jest taj da smo sada bez sumnje nadvladali *Godine koje su pojeli skakavci*, što na određeni način pokazuje i knjiga Dragana R. Simića *Rasprava o poretku*. Simić navodi da je upravo u jedno takvo posebno vrijeme, šekspirijanski rečeno, vrijeme *buke i bijesa*, počeo pisati *Raspravu o poretku* i *Novom svetskom poretku*, nastojeći osjetiti i shvatiti nastupajuće doba u zaglušenosti buke „događaja koji se ore“ (Braudel). Drugi je „par postola“ kad prilike i okolnosti promatramo iz sasvim konkretnog prostora, u ovom slučaju Balkana, koji je prema Metternichu „pokraj bečkih zidina“, a prema Churchillu „proizvodi više povijesti nego što je može konzumirati“, dok je najbolji poznavatelj Balkana, Jovan Cvijić, u knjizi *Balkansko poluostrvo* stavio naglasak na sasvim jednostavnu činjenicu, da je povijest Balkanskog poluotoka „važna i burna“. Da se ne stekne dojam da se, upotrijebimo kolokvijalni izraz, „razmatranje o redu“ odnosi na Balkan, odmah ćemo odagnati brige takve vrste. Riječ je o osebnom osluškivanju s našeg poluotoka nekih dalekih, a nekih ponešto bližih događaja, i njihovom tumačenju. Knjiga koju predstavljamo drugo je izmijenjeno i dopunjeno izdanje knjige *Poredak sveta* u izdanju Zavoda za udžbenike i nastavna sredstva iz Beograda (1999.). *Rasprava o poretku* napisana je na srpskom književnom jeziku, latiničnim pismom i ekavskim narječjem.

Knjigu *Rasprava o poretku*, uz „Sadržaj“ i „Predgovor“, čini pet poglavlja: „Pojmovno-jezička određenja poretka“, „Religijsko-filozofska promišljanja poretka“, „Naučno-teorijska određenja poretka“, „Moć i svetski poredak posle Hladnog rata“ i „Umesto zaključka“. Nakon poglavlja slijede „Registar imena i pojmova“, „Literatura“, „Od ‘Doba zaraćenih država u Kini’ do ‘Doba bipolarnosti’ i Hladnog rata“ (mape uz poglavlja „Religijsko-filozofska određenja poretka“ i „Naučno-teorijska određenja poretka“) te autorova slika i bilješka o autoru.

U „Predgovoru“ autor izdvaja da se malo znalo, a mnogo više naslućivalo što će donijeti nemirne devedesete godine 20. stoljeća: „Zasuti gustom događajnom prašinom mnogo više nego drugi u svetu, teško smo mogli da dogledamo celinu stvari, da samo naslutimo horizont sa koga će nam doploviti ‘nepoznate nepoznanice’, neizbežni pratioci svačije sudbine. Nije tada bilo lako voleti svoju sudbinu, ličnu i zajedničku.“

U prvom poglavlju, „Pojmovno-jezička određenja poretka“, autor naglašava da je osnovni, noseći pojam u složenom izrazu „svetski poredak“ u samom središtu predmetne rasprave. Slijedi tumačenje izvornog značenja na latinskom jeziku, u enciklopediji *Britannica*, enciklopediji *Larousse*, Velikoj sovjetskoj enciklopediji i Rečniku Matice srpske. Teorijski vrijedna određenja poretka autor sagledava od teologa Aurelija Augustina, Sokrata, preko kineskih filozofa pripadnika taoističke škole, Fernanda Braudela, Guglielma Ferrera do Henryja Kissingera. Autor izdvaja stavove kineskih filozofa koji kažu da, „kad nešto nije u redu u ljudskoj vladi, to nužno prouzrokuje gnev neba“, te dodaje da je Tvorac prema tomu utkao u svoje djelo potpuni sklad, pravednost i mir – bez obzira na to što i tko ga utjelovljuje (bogočovjek, priroda, nebo, neimenovani prvi Pokretač). Odmah potom navodi se da je svaki ljudski poredak, nasuprot tomu, nužno nedostatan; temelji se na odnosima moći i tek povremeno teži vrlini i općem dobru – nema zvijezde vodilje, *eshatona*, koja bi ga prožimala svojom svjetlošću. Pojašnjava se da je, za razliku od svoga prauzora, on konačan: rađa se, raste, doživljava zenit i umire, zatvarajući tako krug u svome kretanju. Ideja vodilja dotaknutih proučavanja pokazuje više nego solidno autorovo istraživanje, no manjka dobra kompozicija pri slaganju samih elemenata jer se govorom o poretku unaprijed smatra da će se u izdvojenim vrstama poretka zastupnici određenih škola mišljenja iznositi prema kronologiji. Primjerice odmah nakon pokazivanja razlike činitelja poretka i odnosa u političkom poretku, za što su izdvojeni stavovi kineskih filozofa, slijedi navođenje političkog poretka moći u vremenu poslije Hladnog rata, koji je, kako se navodi, u središtu pozornosti ovoga istraživanja (str. 17-18). Kako to nisu delikatna pitanja, možda je autor mogao poraditi na postupnim prijelazima kako bi zanatski bolje rastumačio misaono naslijeđe o poretku. Slijede promišljanja o civilizaciji, naglašava se da svjetski poredak ili svjetski sustav obuhvaća kao svoje sastavne dijelove nekoliko civilizacija i gotovo 200 država te ukazuje na pojam srodan društvenom poretku država (imperij, carstvo). Autor navodi da su imperiji poput asirskog i perzijskog, preko britanskog do nedavno samourušenog sovjetskog socijalističkog svojim postojanjem obilježavali različita razdoblja društvenoga kretanja, dok su se granice imperija i civilizacija bez ikakvih pravila jasno odvajale, stajale poprijeko i poklapale se u vremenu i prostoru. Ovo poglavlje autor zaključuje razmatranjem da je važno naglasiti svu težinu pokušaja da se na općeprihvaćen način razmrsi pojmovno i sadržajno preplitanje imperija i civilizacija, gdje je prvi i nezaobilazni korak utvrđivanje značenjskog sadržaja ključnih pojmova i njihova međusobnog odnosa.

Drugo poglavlje, „Religijsko-filozofska promišljanja poretka“, autor sagledava od poretka u kineskoj tradiciji, preko poretka u japanskoj civilizaciji, grčko-rimskoj civilizaciji, kršćanstvu, „bizantskom svijetu“, do poretka u filozofiji povijesti i „novijim“ filozofijama povijesti. Naglašeno je da je misaono naslijede o poretku vjersko i filozofsko prema karakteru, a prema značenju neodređeno, najavljeno i neujednačeno te subjektivno i metaforično. Objašnjavajući poredak u kineskoj tradiciji, političkoj filozofiji i oblicima uređenja društvenih odnosa, autor prikazuje drevnu Kinu kroz Konfucijevo učenje, taoizam i budizam. Između ostalog, izdvaja se da je, unatoč povremenim neočekivanim i nasilnim prodorima, kao i nadiranjima tuđinskih vlasti, pa i stavljanja pod njihovu vlast, kineska civilizacija ostala vjerna sama sebi, nepromijenjena. Kao primjer navodi se odbijanje zahtjeva Ujedinjenoga Kraljevstva za upućivanje veleposlanika u Peking iz 18. stoljeća, prema komu je kineski car bogato darivao izaslanike britanskoga kralja, ali i odbio mijenjati tisućljetni diplomatski ceremonijal zbog neke druge države. Autor ukazuje na to da se politički život odvija suglasno preokretu osnovnog načela svega postojećeg, smjeni jina i janga (dvaju principa koji označavaju jedinstvo suprotnosti, rat i mir, nered i poredak). Govoreći o podjelama na duža razdoblja u društvenom kretanju, Konfucije razlikuje tri takva razdoblja: doba propadanja i nereda, doba mira i doba sveopćeg mira. Poveznice radi, napomenut ćemo da je Konfucije u XIII. knjizi *O mudrim kraljevima* izdvojio sljedeće: „Neka narodu daje instrukcije dobar vladar tijekom sedam godina i on će se suprotstaviti svemu, čak i ratu!“ Kako je razdoblje 20. stoljeća i izazova s kojima se susreće današnja Kina autor samo spomenuo, podsjetit ćemo na knjigu Dare Janeković *Deveto nebo* u kojoj je kroz putopise i zapise iz Kine sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća naglašena važnost mira na zanimljiv način, između ostalog i poemom o velikom miru Mao Ce-tunga iz 1935. godine (Mao je u planinskom vijencu Kunlun vidio simbol kozmičke snage prema kojoj je izrazio svoje težnje za velikim mirom u jeku najžešćih borbi). Iz ideja i prakse poretka u japanskoj civilizaciji izdvaja se *zen*, kao traganje za čistom svijesti, prema kojem do biti svoga bića čovjek može doći samo vježbanjem duha u cilju dostizanja unutarnjeg sklada shvaćenog kao „samodovoljno življenje u jednom stvarnom i jedninom vječnom sadašnjem trenu“. Izdvaja se da je, uz neophodnu unutarnju ravnotežu duha, pojedincu za dostizanje sreće/vrline neophodno i poštivanje utvrđene društvene hijerarhije. Drugim riječima, sva istočnjačka učenja sustižu se u toj točki: poštivanje društvenog poretka jest *conditio sine qua non* održavanja šireg poretka svih stvari. Okosnicu društvenog poretka čini poštivanje dvaju načela japanskog duhovnog i političkog bića: hijerarhije i zajedništva. Slijedi sagledavanje poretka u indijskoj civilizaciji, kao još jednoj velikoj istočnoj civilizaciji. Red se, kako je objašnjeno, neminovno ispunjava; poštivanjem općeg zakona uzročnosti, vjerovalo se, dostiže se *karma*, koja je sama bit zadanog i nepromjenjivog vremenskog i društvenog poretka, te se navodi originalni teorijski pojam ravnoteže snaga (*mandala*), izlaže Kautilya. Napomene radi, Rada Iveković u *Počecima*

indijske misli piše da je Kautilya Platonov mlađi suvremenik te navodi da nije težio idealu kao Platon, već je teoriju stvarao kroz praksu, pritisnut neposrednim političkim potrebama. Rada Iveković kaže da, tražeći praktičan način očuvanja stabilnosti i ravnoteže u državi, Kautilya u VI. i VII. knjizi svog udžbenika otvoreno govori o „ripljoj filozofiji“. U razmatranjima poretka u indijskoj civilizaciji autor navodi da je teorijski pojam ravnoteže snaga u indijskoj političkoj misli izložen u vidu tzv. doktrine krugova država, što je, današnjom stručnom terminologijom rečeno, svojevrsni međudržavni sustav ili međunarodni poredak (četiri kruga, 12 vladara – kraljeva – svaki od njih odlikuje se prema pet oznaka suverenosti, što u konačnici daje 72 čimbenika). Pored teorijskog sustava ravnoteže snaga („krugovi država“), izdvaja se da je Kautilya izveo i podjelu vanjskopolitičkih sredstava i postupaka: mirenje, darovi, rasprava i kazna. Poseban je naglasak na učenju o nenasilju, koje u prvoj polovini 20. stoljeća praktično primjenjuje Mahatma Gandhi. Poredak u grčko-rimskoj civilizaciji autor razmatra u traganju za skladom i traganju za granicama u prostoru. Vezano za veličinu antičkoga genija, autor izdvaja Goetheove riječi: „Kad stojimo prema klasičnoj starini i ozbiljno je promatramo s namerom da se po njoj obrazujemo, osećamo da u stvari tek tada postajemo ljudi“, kao i Russellove, kada je naveo da je izvanredna helenska snaga duha „u kratkom razdoblju od dva stoljeća zapljuskivala umjetnost, književnost, znanost i filozofiju zapanjujućom bujicom remek-djela koja su odredila glavna mjerila europskih civilizacija – pravoslavne i rimokatoličko-protestantske“. Nadalje, slijede razmatranja stoika da je „čovjek čovjeku sveta stvar“, borbe suprotnosti, krugovi kretanja oblika političkog uređenja, nova rimska stoa, koja je preuzela i dalje razvila stoičko učenje, Platonova država, Periklovo doba, Demostenove čuvene riječi o vanjskoj politici. Potom slijedi prikaz o imperijalno-teritorijalnim kolosima koji su prethodili Rimu te nametanje *Pax Romane* pokorenim narodima, imperijalnog mira koji je u interesu jačeg. Slijedi prikaz poretka u kršćanstvu, od Dioklecijanovih progona kršćana (s napomenom da je „proganjanje uvijek znak slabosti progonitelja“), preko Edikta o toleranciji, potvrde Rima kao imperija razaranjem kozmopolitske civilizacije Kartage, priznanja kršćanstva Milanskim ediktom iz 313. godine, stavova Ivana Zlatoustog da duhovni pontifikat ima prednost nad svjetovnom vlasti, pitanja odnosa vladara prema zakonu do razaznavanja potrebe prilagođavanja institucije crkve nekim zahtjevima stvarnog društvenog poretka. Kao drugi dio sagledavanja poretka u kršćanstvu autor izdvaja rasprave kršćanskog mislioca Tome Akvinskog. Zasebno je razmatran poredak u „bizantskom svijetu“, kako je navedeno, ponajviše zbog toga što se zaboravlja da je riječ o jednom kulturnom, civilizacijskom, političkom i državnom poretku koji je nadživio propast zapadnoga dijela Rimskog Carstva za više od tisuću godina. Napominje se da su dva bitna pojma politike i misli bizantskog svijeta – poredak i ekonomija – prvi društveni i politički, a drugi duhovni i intelektualni, prihvatile istodobno država i crkva kao osnovu organizacije i kao osnovu poimanja svijeta. Stanje bez poretka (nered i

demokracija) ili „vladavina rulje“ poimano je kao svetogrđe – uvreda cara, jedinog predstavnika bogom ozakonjene vlasti. Sve u svemu, kaže se da Bizant poznaje tri stupa na kojima leži njegova društvena zgrada: to su poredak, hijerarhija i poslušnost. De Vitry opisuje stvarni poredak kao „rukoveti ljiljanovih cvjetova“, na način da postojanje triju staleža izjednačava s trojnim odnosom vjere, znanosti i viteštva, što je navodno u temelju tog poretka. Prema hijerarhiji diplomatskoga ceremonijala, bizantski car smatran je „ocem“ obitelji vladara, njemački car oslovljavan je kao „brat“, bugarski kralj kao još slabiji nosio je zvanje „sina“, a najveći broj kneževa i drugih stranih velikodostojnika bili su u rangu „prijatelja“. Postupnost i biranje „najmanje loših rješenja“ odlikovali su, kaže autor, bizantski svijet u tisućgodšnjem, neprekinutom trajanju. Druga cjelina drugog poglavlja bavi se promišljanjem poretka u filozofijama povijesti. Autor izdvaja da je neophodno istražiti i međusobni odnos i kretanja tzv. dugog trajanja kroz vrijeme i u prostoru. Kao najpoznatije vjernike boga Napretka autor izdvaja francuske filozofe prosvjetitelje (18. stoljeće), između ostalih pisca *Candidea* Voltairea, Rousseaua, Kanta, Saint-Simona, Hegelovo promatranje svjetske povijesti kao napredovanja u svijesti o slobodi, Spinozu, Marxa i Engelsa, Schopenhauera i Nietzschea. Filozofsko učenje povijesti Nikolaja Danilevskog i rasprave *Rusija i Evropa* izdvojeni su zasebno u cjelini naslovljenoj: „Rusija i Evropa – Ahil i kornjača“. Istaknuto je da Danilevski stavlja naglasak na narod i jezičnu istorodnost, a ne na religiju, te ukazuje na jedan od zaključaka da put političkog porobljavanja i gubljenja neovisnosti nezaobilazno vodi preko kulturnog i duhovnog utapanja u tuđinski vrijednosni poredak. Posebno je sagledano uvođenje kulturno-povijesnih tipova u proučavanje povijesti društvenoga kretanja te je naglašeno da su narodi koji su ih stvorili istinski stvaratelji, tvorci samobitnih civilizacija. Ujedno je naglašeno i to da za Danilevskog kulturno-povijesni tipovi nisu ni viši ni niži, nego samo međusobno različiti. Slijedi razmatranje bizantizma i slavenstva Konstantina Leontjeva. Prema Leontjevu, plemenska bliskost ne znači ništa, „voleti pleme plemena radi, natezanje je i laž“. Navodi da je „panslavizam poželjan samo kao pravoslavni panslavizam, nacionalno osećanje ima smisla jedino u okvirima vere. Istrgnuto i veštački nakalemljeno na liberalizam bilo koje vrste, nacionalno osećanje dolazi u suprotnost sa svojom sadržinom“. Izdvaja se da samo uokviren strogom i razgranatom društvenom hijerarhijom, a pri tom duboko prožet vodećim duhovnim načelom, ljudski napor može stvoriti ljepotu. Poredak koji je, prema liku božjeg poretka, izgrađen na jedinstvu raznolikosti u hijerarhijskom nizu, za Leontjeva, kako kaže autor, istodobno je i vrhunski obrazac ljepote. „U demokraciji, liberalnom kapitalizmu i socijalizmu, ne mogu, po njemu, da nastanu dela visoke umetničke vrednosti.“ Navodi se da Leontjev krajnje realistički sagledava pravu prirodu međunarodnih odnosa, podvlači da je sva ljepota nebeska, ne zemaljska, te izdvaja njegova tvrdnja „da se sloboda moralna i duhovna i u lancima može postići“. Otvoreno divljenje za rusko samodržavlje, kaže autor, iskazano je u njegovom *Varšavskom dnevniku*, da „Rusiju treba malo zalediti kako ne bi

počela da truli“. U poretku kršćanskog socijalizma autor između ostalog izdvaja misao Vladimira Solovjova, pisca djela *Rusija i univerzalna crkva*, da društvo u svojoj biti nije „spoljašna granica ličnosti nego njeno unutrašnje ispunjenje“. Za Solovjova je „istinski moralni poredak koji izražava apsolutno pravilan i apsolutno poželjan odnos svakog prema svemu i svakog prema svakom, to se naziva carstvom Božjim“. Autor izdvaja da Solovjov ispravno primjećuje da se pobijeđeni narodi, kojima je „izvana“ nametano kršćansko učenje, nisu pokorili Kristu nego rimokatoličkoj crkvi; od tih se naroda ne zahtijeva stvarno ispovijedanje vjere, nego pokornost autoritetu pape. Izdvojen je i termin „ocrkovljenje“, slobodnije rečeno univerzalizacija, odnosno proširenje kršćanske crkve na cijeli svijet, ekumenizam koji je za Solovjova srastanje dviju kršćanskih crkava bez podčinjavanja u međusobnim odnosima, te dobrovoljno prihvaćanje, a ne nametanje kršćanstva drugim narodima, što je označeno kao tzv. *slobodna teokracija*. Među ruskim misliocima 19. stoljeća Fjodor Mihajlovič Dostojevski izdiže se kao gorostas. Kako autor izdvaja, „živi“ čovjek u njegovim djelima stalno je rastrzan unutarnjom borbom krajnosti, pri čemu mu je dana sloboda da bira između dobra i zla. Takav moralno odgovoran pojedinac mora prvo prijeći planinu svoga *ja* da bi uopće dospio do društvenog poretka koji je otjelovljen kao istinska zajednica. Potom se izdvaja da ljudi, na primjer Veliki inkvizitor (*Braća Karamazovi*), prema neodoljivom nalogu vlastite nepromjenjive prirode, teško podnose teret slobode, tj. uglavnom daju prednost položaju u kojem su lišeni odgovornosti donošenja sudbinskih odluka. Kada god može, čovjek više voli da mu se kaže što i kako da radi. Za materijalnu sigurnost spreman je žrtvovati slobodu. Autor kaže da „upravo socijalizam (odnosno Veliki inkvizitor) stavlja u izgled sreću i bezbrižnost materijalnog blagostanja, a uzima mu slobodu“ te dodaje da Veliki inkvizitor zagovara sretan život u mravinjaku ili kokošinjcu, a pri tom Krista optužuje da je na nejak a čovječja pleća stavio pretežak teret slobode koju ovaj nije u stanju nositi. Nastavak autorovog povezivanja navoda iz Coplestonove studije (ne previše jasno), preživljavanja suočavanja Dostojevskog sa streljačkim vodom i stava da je smatrao da je socijalizam čedo i nasljednik rimokatoličanstva, kao i Bismarckovog stava da je socijalizam „čudovišni zametak katoličanstva“ (str. 137-138), djeluje kao iscrpljivanje u sitnim političkim kombinacijama i borbama na zadanu temu. Više smo skloni prikloniti se tako poznatim riječima Dostojevskog da „svo svi izašli iz Gogoljeve *Kabanice*“ (naziv pripovijetke) upravo iz razloga što je Gogolj mislilac za kojeg je problem čovjeka i njegove egzistencije središnji problem. U prilog navedenom iznijet ćemo nekoliko stavova Dostojevskog – „prije nego što stvarno ne postaneš svima brat, neće nastati bratstvo“ i „ljubavlju se sve dobiva i sve se spašava“. Vezano za promatranje društvenoga kretanja, autor izdvaja proturječnosti Dostojevskog, zatim navodi uvjerenje koje je Dostojevski zauzeo, da ujedinjenje čovječanstva treba u ime sviju obaviti ruska nacija, da bi iz govora koji je Dostojevski posvetio Puškinu podvukao važnost univerzalnosti i sveobuhvatnog humanizma. Slijedi razmatranje kristijaniziranog anar-

hizma Lava Tolstoja, pisca *Rata i mira*, dosljednog pacifista kakvog gotovo da nema u cijeloj povijesti ideja. Naglašava se da je Tolstoj vjerovao u ulogu umjetnosti u služenju ideji dobra te ukazuje na to da, prema Tolstoju, promjena mora započeti odozdo, od moralnog poboljšanja svakog pojedinca, nenasilno, ljubavlju. U opisu poretka bogočovjeka u učenju Sergeja Bulgakova, autor izdvaja stavove Bulgakova o vrijednosti slobode osobnosti, pravne i privredne. Objašnjavajući poredak slobode i bića u učenju Nikolaja Berdjajeva, autor naglašava da Berdjajev zagovara duhovnu obnovu cijelog čovječanstva. „Novije“ filozofije povijesti autor sagledava od Noinog kovčega civilizacije preko oceana povijesti (gdje izdvaja čuvenu metaforu britanskog povjesničara A. Toynbeeja da se kola kreću naprijed iako kotači stalno opisuju krugove), sociokulturnog sustava u učenju američkog sociologa ruskog podrijetla Pitirima A. Sorokina, do mističnih ritmova povijesti francuskog orijentalista Renéa Guénona.

U trećem poglavlju, „Naučnoteorijska određenja poretka“, autor sagledava sljedeće cjeline: utjecaj svjetskog kapitalističkog sustava na oblik i raspored moći suvremenog međunarodnog poretka, međunarodni/svjetski sustav ili međunarodni/svjetski poredak, razvrstavanje međunarodnih/svjetskih sustava, funkcionalističko-integracijske teorije i međunarodni poredak, poredak država; sustav država; društvo država, svjetski poredak; ravnotežu snaga; međunarodno pravo te svjetsku vladu i svjetsku državu. Pišući o utjecaju svjetskog kapitalističkog sustava na oblik i raspored moći suvremenog međunarodnog poretka, autor navodi da je riječ „kapitalizam“ prvi početkom 20. stoljeća upotrijebio njemački sociolog Werner Sombart u djelu *Suvremeni kapitalizam*. Napomene radi, tu je riječ upotrebljavao i Karl Marx u *Kapitalu* kad je primjerice govorio o profitnoj stopi kao „stimulansu kapitalističke proizvodnje“, a Max Weber (na čije se istraživanje kapitalizma Sombart i oslanjao) u naslovu djela *Protestantska etika i duh kapitalizma*. Slijedi sagledavanje kapitalističkih odnosa, monopola, istraživača sustava (Parsons, Deutsch, Kaplan); tabelarno se prikazuje devet međunarodnih sustava te njihova stabilnost prema Richardu Rosecranceu i deset modela međunarodnih sustava prema Morton Kaplanu, izdvajaju se predstavnici realističke škole (Aron, Hoffmann, Kissinger), predstavnici „neofunkcionalizma“, teorijski okvir za izučavanje integracija te tabelarni prikaz pet Schwarzenbergerovih modela međunarodnih pravnih sustava.

U četvrtom poglavlju, „Moć i svetski poredak“, autor još jednom razmatra moć, zatim moć i globalizirani svjetski poredak na početku 19. stoljeća i dio s podnaslovom „Slom ili opadanje?“. Svakako da pitanje društvenih vrijednosti i zajednice, pristanka i prinude, slobode i nužnosti zaslužuje posebno razmatranje, no možda je problematika raspolaganja snagom malo pre naglašena u načinu slaganja same kompozicije knjige. Smatramo da je u aktualnim odnosima znatno važnije tražiti odnose i primjenjivati modele koji će izdvajati sustave istinskih vrijednosti. Izdvajamo da je autor dao tabelarne prikaze raspodjele izvora moći na početku 21. stoljeća prema Josephu Nyeu i

rangiranje država prema „mekoj moći“ za 2010. godinu u postocima prema Peteru Johanssonu. Vezano za odgovaranje na izazove, autor naglašava da ni jedna država nema sposobnost stalnog prilagođavanja.

Peto poglavlje pod naslovom „Umesto zaključka“ ima podnaslov „Doba neizvesnosti – jata crnih labudova iza horizonta“. U ovom poglavlju autor kaže da se današnji odnosi Kine i Amerike presudno tiču svjetskog i globalnog poretka, svih naroda i država, te izdvaja da „otuda i kolosalna odgovornost političkih elita ove dve države: njihovo istovremeno nadmetanje i saradnja nisu prostorno ograničene stolom za ping-pong, nego se protežu na čitavu Planetu“. Potom navodi za obje zemlje, kao i za najvažnije međunarodne igrače, u odnosima globalizirane svjetske politike, te podvlači da je saradnja najracionalnija strategija koja donosi najveću dobit jer, „teorijski govoreći, protivno postavkama Miršajmerovog učenja, radi se pre o davanju prednosti apsolutnim nad relativnim dobicima u međusobnim odnosima“. U vezi sa spomenutim, vraćamo se na pitanje moći, gdje autor kaže da „neumitna logika“ odnosa moći nažalost govori drugačije iz razloga što se često, kad se raspravlja o odnosima Kine i SAD-a, navodi primjer nadmetanja Njemačke i Britanije krajem 19. i početkom 20. stoljeća, kao i, kako se izdvaja, njihov „neizbježan“ krešendo na bojištima Velikoga rata. Autor navodi da svaka moć, prema prethodno izdvojenim shvaćanjima, teži nadmoćno postati svemoćna: povijest međudržavnih odnosa već je više puta dokazala da samo moć može obuzdati drugu moć. Navodi se da istodobno pomicanje i još više raspršivanje moći dovode u pitanje glavna središta moći u današnjem svjetskom poretku te se u obliku pitanja ukazuje na to da je velika nepoznanica hoćemo li uopće u budućnosti moći govoriti o jasnoj strukturi nekakvog polarnog sustava na konturama država. Slijede tabelarni prikazi: raspored moći u međunarodnim odnosima i stabilnost međunarodnih sustava; dva modela svjetske politike (prema Kegleyju i Raymond); elementi kontinuiteta i diskontinuiteta između hladnoratovskog i posthladnoratovskog poretka; tipologije poretka (prema Clarku); elementi poretka (prema Clarku).

Završno, iza „Literature“ slijede mape u boji, odnosno 23 zemljovida, od „Doba zaraćenih država i ujedinjenja Kine 480.-221. godine p. n. e.“ do „Doba bipolarnosti“.

Knjiga Dragana R. Simića *Rasprava o poretku* zanimljivo je djelo u kojem autor tumači poredak i izdvaja brojne rasprave vezane za pitanja bivših i postojećih društvenih i državnih uređenja. Više je nego očita autorova sklonost misaonog odnosa prema stvarnosti i upornost da se u tom razmatranju dođe do pravih odgovora. Vrijednost knjige u tome je što potiče na razmišljanje o problemima koji se danas postavljaju pred sve one pojedince i institucije koji se bave problematikom međunarodnih političkih odnosa. Nedostatak knjige njezina je neujednačenost rasporeda, što se pokazuje u naglim prijelazima u pojedinim primjerima u poglavljima, kao i u samoj cjelini, gdje su tempo i dinamika izvođenja prednost u velikoj mjeri dali istraživanju moći, a u samoj

završnici dinamikom *pianissimo possibile* (najtiše moguće) područja istinitog, dobrog i lijepog sveli na upitnu rečenicu. Da se razumijemo, ovime se nimalo ne umanjuje vrijednost knjige. Samo želimo ukazati na to da su fenomeni nevjerojatnih i nepredviđenih događaja iskazani sintagmom Talebovog *Crnog labuda* ukomponirani u odnose Kine i SAD-a u samom zaključku pokazali nesklad s početno iznesenim duhovnim i kulturnim naslijeđem o poretku. Iz davno napisanih mudrosti s Dalekog istoka naglašava se potreba prilaženja problemima oprezno i postizanja uspjeha više umješnošću nego smjelošću jer „onaj koji Put poznaje nije jednak onom koji ga voli, a onaj koji Put voli nije vrijedan onoga koji u njemu blaženstvo nalazi“. Što se vrijednosti Zapada tiče, konkretno SAD-a, one su prije svega u ljudskim pravima koja su apsolutna, neotuđiva i nezastariva, a prema kojima narodi imaju pravo na samoodređenje, razvoj, mir i sigurnost. Odnosno, prema Jeffersonu i jednoglasno donesenoj Deklaraciji 13 ujedinjenih država Amerike od 4. srpnja 1776. godine: „Mi smatrano ove istine očiglednim: da su svi ljudi stvoreni jednaki, da su obdareni od strane njihovog Tvorca određenim neotuđivim pravima, među kojima su život, sloboda i težnja za srećom.“ Spomenut ćemo još neka bitna pitanja, a to su povjerenje naroda, jer se bez njega ni jedna država ne može održati, ljubav čovjeka prema ljudima, jer, kako se kaže, između četiri mora svi su ljudi braća, kao i samo ispunjenje donesenih odluka, jer je njihovo ispunjenje teže što su odluke uzvišenije. U svakom slučaju, smatramo da je autor mogao pokazati i drugačiji pristup kroz attribute izvođenja same kompozicije *Rasprave o poretku*. Postupno pojačavanje dinamike u samoj završnici bez zauzimanja jasnog stava prilog je pesimizmu, letargiji i nenadahnuću. Držimo da je, s obzirom na obilje iznesene misaonosti u razmatranju o poretku, autor mogao staviti naglasak *fortissimo* (vrlo glasno) na politiku kao izraz razumijevanja i plemenitosti, mudrost kao vrlinu te umjerenost. U svakom slučaju, knjiga Dragana R. Simića *Rasprava o poretku* preporučuje se svima koji se bave međunarodnim odnosima ili su u doticaju s tom tematikom.

Vesna Ivanović